

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE BÜYÜME İLİŞKİSİ: 2008 KRİZİ SONRASI TÜRKİYE UYGULAMASI*

The Relation Between Direct Foreign Capital Investments And Growth: A Study On Turkey After 2008 Crisis

Yrd. Doç. Dr. Bilge AFŞAR

KTO KARATAY Üniversitesi, Uluslararası Ticaret Bölümü, bilge.afsar@karatay.edu.tr, Konya/Türkiye
Arş. Gör. Fatih CURA

KTO KARATAY Üniversitesi, Uluslararası Ticaret Bölümü, fatih.cura@karatay.edu.tr, Konya/Türkiye
Faruk DEMİRHAN

YL Öğrencisi, KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, farukdemirhan@yahoo.com,
Konya/Türkiye

Afşar, B.; Cura, F. & Demirhan, F. (2017). “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Büyüme İlişkisi: 2008 Krizi Sonrası Türkiye Uygulaması”, Vol:3, Issue:15; pp:270-288 (ISSN:2149-8598)

ARTICLE INFO

Article History

Makale Geliş Tarihi

Article Arrival Date

15/08/2017

Makale Yayın Kabul Tarihi

The Published Rel. Date

12/09/2017

Anahtar Kelimeler

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ekonomik büyüme, işsizlik

Keywords

Foreign direct investment, economic growth, unemployment

ÖZ

Sanayi devriminden sonra iktisadi olarak üretim faktörlerindeki önemlilik derecesi değişmiştir. Sermaye ve emek faktörünün önemi daha ön plana çıkmıştır. Sermaye daha çok kar sağlayacağı bölgelere yönelmeye başlamış, ülkeler ise ekonomik büyümelerini ve refah düzeyini yükseltmek amacıyla sermayeyi kendi ekonomilerine çekmeye çalışmıştır. Bu döngü günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle daha hızlı ve esnek hale gelmiştir. Ticari anlamda sınırlar kalkmış dünya sermaye sahipleri için tek bir ülke gibi görülmeye başlanmıştır. Sermaye sahipleri geçmişte olduğu gibi günümüzde de ekonomik ve siyasi istikrar, ucuz iş gücü, ucuz hammadde gibi kriterlere göre uluslararası yatırımlarını planlamaktadır.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme ile olan ilişkisinin ölçülmesi ve doğrudan yabancı sermayenin gelişmekte olan ekonomiler için önemini araştırmak ve sonuca bağlamak amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada 2008 ekonomik krizi sonrasında Türkiye’ye gelen doğrudan yabancı sermayenin ekonomik büyümeye ve işsizlik üzerindeki etkisi araştırılmış ve ekonometrik olarak analizi yapılmıştır. Yapılan analiz neticesinde; literatürde yapılan benzer çalışmalara paralel olarak doğrudan yabancı sermayenin ekonomik büyüme ve işsizlik üzerinde olumlu etki yarattığı gözlemlenmiştir.

ABSTRACT

After the Industrial Revolution, the degree of importance of economic factors in production has changed. The prominence of the capital and labor factor has come to the forefront. Capital has begun to turn to regions where it will provide more profit, while countries have tried to attract capital to their economies in order to raise their economic growth and prosperity. This cycle has become faster and more flexible nowadays with the influence of globalization. In commercial terms, the borders have begun to be seen as a single country for world capital owners. Capital owners, as in the past, are planning their international investments according to the criteria such as economic and political stability, cheap labor force and cheap raw materials.

This study was conducted in order to measure the relation between the foreign direct investment and economic growth and to determine and conclude the significance of the direct foreign investment for developing economies. In this study, the impact of the foreign direct capital, which came to Turkey after the 2008 economic crisis, on economic growth and unemployment were researched and analyzed econometrically. As a result of the analysis; parallel to similar studies in the literature, it has been observed that direct foreign capital has a positive effect on economic growth and unemployment.

1. GİRİŞ

1990’lardan sonra teknolojik gelişmelerin hız kazanması, internet ve bilişim sektörünün dünya genelinde yayılması ve gelişmeye başlaması ülkeleri ve piyasaları daha çok birbirine bağlamış, küreselleşme olgusu 2000’li yıllardan günümüze kadar zirve noktaya erişmiştir. Küreselleşme ülkeler arasındaki sınırları kaldırmış, teknolojik gelişmeler ise (internet vb.) piyasalara ulaşımı kolaylaştırmıştır. Bu durum 24 saat işleyen finans piyasalarını ortaya çıkarmıştır. Günümüzde

* Bu makale Yrd.Doç.Dr. Bilge Afşar danışmanlığında yürütülen Faruk Demirhan’ ın “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Büyüme İlişkisi: 2008 Krizi Sonrası Türkiye Uygulaması” adlı Yüksek Lisans Tezinden derlenerek oluşturulmuştur

tefondan internet ulaşımı sağlanmakta olması bu piyasalara ulaşımı daha da kolaylaştırmıştır. Bu tür gelişmeler finansal ürünlerin çeşitlenmesine ve bu ürünlerin kolayca alınıp satılmasına neden olmuştur. Teknolojik gelişmenin merkezi ABD olması; finans piyasaları merkezinin ABD olmasına, ABD’de meydana gelen olumlu veya olumsuz ekonomik ve finansal olaylar tüm dünya piyasalarının etkiler hale gelmesine neden olmuş, 2008 yılında yaşanan ABD merkezli mortgage krizini dünya ekonomilerinin de derinden etkilenmesine sebep olmuştur (BDDK, 2008 :3/1). Son yirmi yılda yaşanan ve önceki krizlerden daha büyük etki yaratan bu kriz gelişmiş ülke ekonomileri kaynaklı olup küreselleşmenin difüzyon etkisiyle hızla olağanüstü ölçeğine ulaşmış ve dünya ekonomilerini etkilemiştir. Bu kriz yüzyılın krizi olarak düşünülebilir (Fujita, 2009:18). Ağustos 2007 de patlak veren finansal kriz Büyük Buhran’dan bu yana yaşanan en büyük mali şok olup, finansal piyasalara ağır hasarlar vermiş, finansal piyasaların en büyük kuruluşlarının yok olmasına neden olmuştur (Tong ve Wei,2008:3).

2008 küresel krizi tüm dünya ülkelerini etkilediği gibi Türkiye ekonomisini de olumsuz etkilemiştir. Küresel sermaye yatırım planlarını ertelemiş ve ekonomik gelişmeleri izleyerek yatırım planlarını yeni duruma göre değiştirmiştir. Krizden bir önceki yıla göre daima artış gösteren yabancı yatırımlar krizden sonra istikrarsız seyrini küresel ekonomide halen sürdürmektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışmada 2008 ekonomik krizi sonrasında Türkiye’ye gelen doğrudan yabancı sermayenin ekonomik büyümeye ve işsizlik üzerindeki etkisi araştırılmış ve ekonometrik olarak analizi yapılmıştır.

2. 2008 KÜRESEL FİNANSAL KRİZİN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

ABD ekonomisinde başlayan konut kredilerini yarattığı finansal kriz kısa sürede tüm dünya ekonomilerine yansımış, kriz resesyona sebep olacağından uluslararası yatırımları da olumsuz etkilemiştir. Krizden en çok etkilenen ülkelerden biri de Türkiye’dir. Özelleştirmelerin ve şirket satın alma ve birleşmelerinin etkisiyle 2004-2007 yılları arasında yüksek miktarda doğrudan yabancı yatırımcı ülkeye çekilerek yüksek ekonomik büyüme gerçekleştirilmiştir. Burada dikkat edilecek husus Türkiye’ye giren doğrudan yabancı yatırımcılar yeni yatırımlar yapmak yerine şirket satın alma ve birleşmeleri gerçekleştirmiş, özelleştirme yoluyla şirket satın almış ve gayrimenkul yatırımı yapmıştır. Kriz sonrası maliyetlerin ve risklerin artması nedeniyle doğrudan yabancı sermaye çekimi azalmış bu da büyümeyi olumsuz etkilemiştir (Alagöz vd. 2008: 79).

UNCTAD’ın 2014 yılında yayınlamış olduğu dünya yatırım raporunda doğrudan yabancı sermayenin gelişmiş ekonomiler, gelişmekte olan ekonomiler ve Avrupa Birliği üyesi ülkeler nezdinde karşılaştırılması yapılmıştır. 2008 krizinden sonra doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının tüm ekonomilerde istikrarsız bir seyir izlediği görülmüştür.

Tablo 1. Ülke Ekonomileri D.Y.S.Y. Karşılaştırması (Milyar Dolar)

ÜLKELER	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
A - Gelişmiş Ekonomiler	388,8	423,9	622,9	988,2	1322,8	1032,4	618,6	703,5	880,4	516,7	565,6
I - AB-15	265,4	186,5	451,5	518,2	783,3	480	328,6	349,9	444,9	175,2	237,9
Almanya	32,4	-10,2	47,4	55,6	80,2	8,1	23,8	65,6	59,3	13,2	26,7
Avusturya	6,2	3,2	10,8	7,9	31,2	6,9	9,3	0,8	10,6	3,9	11,1
Belçika	33,5	43,6	34,4	58,9	93,4	194	61	77	119	-30,3	-2,4
Danimarka	2,6	-10,7	12,9	2,7	11,8	1,8	3,9	-11,5	13,1	2,8	2,1
Finlandiya	3,3	2,8	4,8	7,7	12,5	-1,1	0,7	7,4	2,5	4,2	-1,1
Fransa	42,5	32,6	84,9	71,8	96,2	64,2	24,2	33,6	38,5	25,1	4,9
Hollanda	32,8	12,5	39	14	119,4	4,5	38,6	-7,3	21	9,7	24,4
İngiltere	27,4	57,1	177,9	156,2	200	89	76,3	49,6	51,1	45,8	37,1
İrlanda	22,8	-10,6	-31,7	-5,5	24,7	-16,5	25,7	42,8	23,5	38,3	35,5
İspanya	25,8	24,8	25	30,8	64,3	77	10,4	39,9	28,4	25,7	39,2
İsveç	5,4	12,2	11,6	27,5	28,8	36,9	10,1	0,1	12,9	16,3	8,1
İtalya	19,4	20,1	23,3	42,6	43,8	-10,8	20,1	9,2	34,3	0,1	16,5
Lüksemburg	2,9	5,2	6,6	31,8	-28,3	16,9	19,3	39,7	18,1	9,5	30,1

Portekiz	7,1	1,9	3,9	10,9	3,1	4,7	2,7	2,6	11,1	9	3,1
Yunanistan	1,3	2,1	0,6	5,4	2,1	4,5	2,4	0,3	1,1	1,7	2,6
II - Diğer Gelişmiş Avrupa Ekonomileri	28,5	16,5	24,4	75,5	68,9	43,7	53,6	64	58,1	41,4	8,7
Çek Cumh.	2,1	5	11,7	5,5	10,4	6,5	2,9	6,1	2,3	8	5
Estonya	0,9	1	2,9	1,8	2,7	1,7	1,8	1,6	0,3	1,5	0,9
GKRY	0,9	1,1	1,2	1,8	2,2	1,4	3,5	0,8	2,4	1,3	0,5
İzlanda	0,3	0,7	3,1	3,8	6,8	0,9	0,1	0,2	1,1	1	0,3
İsviçre	16,5	0,9	-1	43,7	32,4	15,2	28,9	35,1	26,6	10,2	-5,3
Malta	1	0,4	0,7	1,8	0,8	0,9	0,4	0,9	0,3	0	-2,1
Norveç	3,5	2,5	2,2	10,5	8	10,3	16,6	17	20,6	16,6	9,3
Slovakya	3	4	3,1	5,8	4	4,9	0	1,8	3,5	2,8	0,6
Slovenya	0,3	0,8	0,6	0,6	1,5	1,9	-0,7	0,4	1	-0,1	-0,7
III - Diğer Gelişmiş Ekonomiler	81,3	190,3	114,9	341,8	410,7	454,4	209,7	266,9	341,8	272,5	314,8
ABD	53,1	135,8	104,8	237,1	216	306,4	143,6	198	223,8	160,6	187,5
Avustralya	9	41,9	-24,9	30,4	44,7	47,2	27,2	35,8	65,2	55,5	49,8
İsrail	3,3	2,9	4,8	15,3	8,8	10,9	4,6	5,5	10,8	9,5	11,8
Japonya	6,3	7,8	2,8	-6,5	22,5	24,4	11,9	-1,3	-1,8	1,7	2,3
Kanada	7,5	-0,4	25,7	60,3	116,8	61,6	22,7	28,4	39,7	43	62,3
Yeni Zelanda	2,1	2,2	1,7	5,2	1,9	4	-0,3	0,4	4,1	2,2	1
IV - Yeni Sanayileşmiş Asya Ekonomileri	43,1	61,8	74,3	98,4	126,4	95,9	89,9	149,8	154,3	148,8	156,3
G. Kore	7	13,3	13,6	9,2	8,8	11,2	9	9,5	9,8	9,5	12,2
Hong Kong	18,6	22,2	41	44,9	62,1	67	54,3	82,7	96,1	74,9	76,6
Singapur	17,1	24,4	18,1	36,9	47,7	12,2	23,8	55,1	50,4	61,2	63,8
Tayvan	0,5	1,9	1,6	7,4	7,8	5,4	2,8	2,5	-2	3,2	3,7
B - Yükselen ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	197,5	284,6	341,4	432,9	591,2	668,8	532,6	648,2	724,8	729,4	778,4
I - AB Ülkeleri(3)	13,4	29,7	32,3	52,5	58,8	54,8	26,5	22,6	35,7	26,9	3,8
Bulgaristan	2,1	3,4	3,9	7,8	12,4	9,9	3,4	1,5	1,8	1,4	1,5
Hırvatistan	2	1,2	1,8	3,2	4,9	5,9	3,3	0,5	1,5	1,4	0,6
Letonya	0,2	0,8	1	1,8	2	2	0	0,8	1,4	0,7	0,5
Litvanya	0,2	0,8	1	1,8	2	2	0	0,8	1,4	0,7	0,5
Macaristan	2,1	4,3	7,7	6,8	4	6,3	2	2,2	6,3	14	3,1
Polonya	4,6	12,9	10,3	19,6	23,6	14,8	12,9	13,9	20,6	6,1	-6
Romanya	2,2	6,4	6,5	11,4	9,9	13,9	4,8	2,9	2,5	2,7	3,6
II - AB Adayı Ülkeler	2	3,5	13,1	24	28,9	20,7	8,7	9,3	17,3	14,2	13,2
Makedonya
TÜRKİYE	1,7	2,8	10	20,2	22	19,8	8,6	9,1	16,2	13,2	12,9
III - Diğer Yükselen ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	131,2	193,7	238,3	282,6	394,5	483,9	338,6	392	471,5	462,7	509,4
Arjantin	1,7	4,1	5,3	5,5	6,5	9,7	4	11,3	10,7	12,1	9,1
Birleşik Arap Emirlikleri	4,3	10	10,9	12,8	14,2	13,7	4	5,5	7,7	9,6	10,5
Brezilya	10,1	18,1	15,1	18,8	34,6	45,1	25,9	48,5	66,7	65,3	64
Çin	53,5	60,6	72,4	72,7	83,5	108,3	95	114,7	124	121,1	123,9
Endonezya	-0,6	1,9	8,3	4,9	6,9	9,3	4,9	13,8	19,2	19,1	18,4
Fas	2,3	0,9	1,7	2,4	2,8	2,5	2	1,6	2,6	2,7	3,4
Hindistan	4,3	5,8	7,6	20,3	25,3	47,1	35,7	27,4	36,2	24,2	28,2

Güney Afrika	5,5	3,7	6,7	1,3	8,1	14,2	12,3	4,5	7,6	6,7	13,2
İran	2,9	3	2,9	2,3	2	2	3	3,6	4,3	4,7	3
Kazakistan	2,1	4,2	2,5	7,6	12	16,8	14,3	7,5	13,8	13,8	9,7
Keyman Adaları	-2,7	9,7	10,2	15	23,2	19,6	20,4	8,7	14,7	6,8	10,6
Kolombiya	1,7	3	10,3	6,7	9	10,6	7,1	6,7	13,4	15,5	16,8
Malezya	2,5	4,6	4,1	6,1	8,6	7,2	1,5	9,1	12,2	10,1	12,3
Meksika	18,9	25,1	24,7	20,9	32,3	28,3	17,3	23,4	23,4	17,6	38,3
Mısır	0,2	2,2	5,4	10	11,6	9,5	6,7	6,4	-0,5	6,9	5,6
Nijerya	2,2	2,1	5	4,9	6,1	8,2	8,6	6,1	8,9	7,1	5,6
Pakistan	0,5	1,1	2,2	4,3	5,6	5,4	2,3	2	1,3	0,9	1,3
Peru	1,3	1,6	2,6	3,5	5,5	6,9	6,4	8,5	8,2	12,2	10,2
Rusya	8	15,4	15,5	37,6	55,9	74,8	36,6	43,2	55,1	50,6	79,3
S. Arabistan	0	0	0	0	0	0,1	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
Şili	4,3	7,2	7,1	7,4	12,6	15,5	12,9	15,7	23,4	28,5	20,3
Tayland	5,2	5,9	8,1	9,5	11,4	8,5	4,9	9,1	3,7	10,7	12,9
Ukrayna	1,4	1,7	7,8	5,6	9,9	10,9	4,8	6,5	7,2	7,8	3,8
Vietnam	1,5	1,6	2	2,4	7	9,6	7,6	8	7,5	8,4	8,9
Avro Bölgesi - Euro Area	236,4	135,8	258,2	345,4	556,1	364,4	243,4	317,5	376,7	116,8	190,7
AB-28	287,1	228,4	503,5	587,9	864	551,4	363,1	383,7	490,4	216	246,2
DÜNYA - WORLD (4)	604,3	737,7	996,7	1481,	2002	1818,8	1221,	1422,	1700,	1330,	1452

Kaynak: www.unctad.org.

2006, 2007 ve 2008 yıllarında Türkiye'ye gelen yabancı yatırım tutarı zirve yapmış, 2008 krizinden sonra 2009 yılında 2008 yılına göre yarıdan fazla düşüş göstermiştir. Krizden sonra dünyada doğrudan yabancı yatırım tutarı düşmüştür. Dünya ekonomileri durgunluğu aşmak amacıyla birçok yapısal ve ekonomik önlemler almalarına rağmen yatırımlar eski seviyesine ulaşmamıştır. Bunun en büyük etkeni ise talep yetersizliğinden kaynaklı durgunluktur. Bu durgunluğu aşabilmek için ABD merkez bankası FED ve Avrupa merkez bankası ECB faiz indirimi ile parasal genişleme politikasını izlemiş ve ekonomiyi hareketlendirmeye çalışmaktadır. Ancak enflasyon oranlarına bakıldığında ekonominin halen durgunluktan çıkmadığı ABD merkez bankası FED'in faiz artırımı kararını ertelemesinden anlaşılmaktadır. Türkiye krizi takip eden yıllarda en çok yabancı yatırımcı çeken ülke sıralamasında üst ilerlemesine rağmen tutar olarak 2006, 2007, 2008 yıllarındaki tutarı yakalayamamıştır. Bunda en büyük enken Türkiye ihracat pazarının büyük bölümünü AB ülkeleri oluşturmaktadır. Yabancı yatırımcı birçok etkeni birlikte düşünerek bir ülkeye gittiğinden Türkiye'nin yabancı yatırımcı için cazibe merkezi olabilmesi için ekonomik reformlara hızlandırmalı, cari açık sorununu çözmeli, pazar çeşitlendirmesi yapmalıdır. Yabancı yatırımcı krizden sonrada Çin, Hong Kong, Singapur, Meksika ülkeleri daha çok tercih etmiştir. Bu ülkelere giren doğrudan yabancı yatırım tutarı yıllar itibariyle artmaktadır.

3. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİYİ AÇIKLAYAN ÇALIŞMALAR

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasında ilişkiyi pozitif yönlü ilişkiyi açıklayan çalışmalar:

Alfaro ve diğerleri (2001: 1-83) yerli finans piyasası olmasının ve doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerine etkisini araştırmıştır. 1975-1995 dönemini kapsayan bu çalışma neticesinde; yerli finans piyasası olmasının ve doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeyi arttırmada etkin bir araç olduğunu tespit etmişlerdir.

Zhang (2001: 175-185) Doğu Asya ve Latin Amerika ülkelerini kapsayan araştırmasında 1960-1997 dönemi için doğrudan yabancı yatırım ve büyüme arasındaki ilişkinin olumlu yönde olduğu, ancak bu durumun beşeri sermaye yapısına, serbestleştirilmiş ticaret yapılarına, iyileştirilmiş eğitim olanaklarına, ihracata dönük doğrudan yabancı yatırımlara ve makro ekonomik istikrara bağlı olduğu tespit etmiştir.

Mody ve Murshid (2002: 249-266) gelişmekte olan ekonomilerin 1979-1999 uzun dönemli sermaye akımlarının (doğrudan yabancı yatırım, dış borçlar ve portföy) yurt içi yatırımlara olan etkisini araştırmış; araştırma neticelerinde doğrudan yabancı yatırım yurtiçinde yapılan yatırımları harekete geçirdiği belirlenmiştir. Bu durumda toplam yatırım miktarındaki artışa paralel olarak büyüme üzerine pozitif yönlü etki edeceğini ileri sürmüştür.

Basu ve diğerleri (2003: 510-516) gelişmekte olan 23 ekonomiye 1978-1996 dönemini kapsayan eş bütünleşme testleri uygulamış, test sonuçlarında doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik kalkınma arasında anlamlı ilişkiler olduğunu bulmuştur. Dışa açık ekonomilerde doğrudan yabancı yatırımlar ile kalkınma ilişkisi kısa dönem ve uzun dönem olmak üzere iki taraflı karşılıklı ilişki gözlemlemiş, kapalı ekonomilerde ise uzun dönemli karşılıklı ilişki gözlemlemiştir.

Choe (2003: 44-57) 80 ülke ekonomisinde doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik kalkınma ilişkisini araştırmış, araştırma sonucunda doğrudan yabancı yatırım ile kalkınma arasında karşılıklı ilişki bağı bulmuş fakat doğrudan yabancı yatırımlardan kalkınmaya karşılıklı ilişki bağı, kalkınmadan doğrudan yabancı yatırımlarına doğru karşılıklı ilişki bağından daha zayıf çıkmıştır.

Hansen ve Rand (2004: 18) 31 gelişen ekonomi üzerinde 1970-2000 dönemi üzerinde çalışma yapmış doğrudan yabancı sermayenin gayrisafi yurtiçi hasılaya oranında iki yönlü nedensellik olduğunu tespit etmiştir.

Merlevede ve Schoors (2004: 730) 25 geçiş ekonomisi üzerinde iktisadi reformların hızının yabancı yatırımlara etkisi araştırmıştır. Araştırma sonucunda iktisadi reformları daha eskiye dayanan ekonomilerde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının büyümeye olan olumlu etkisi daha yüksek olduğu, ekonomik reformlara yeni başlamış olan ekonomilerde ise büyüme oranlarının negatif yönlü etkilendiğini bulmuştur. Fakat bir bütün olarak doğrudan yabancı yatırımların büyümeyi pozitif yönlü etkilediğini gözlemlemiştir.

Papaioannou (2004: 21) yılında 43 ülkenin 1993-2001 dönem aralığında genişletilmiş bir üretim fonksiyonu kullanmış ve doğrudan yabancı yatırımların uyumunun büyümeye olan etkisinin gelişen ekonomilerde daha fazla olduğunu tespit etmiştir.

Chowdhury ve Mavrotas (2005: 25) yaptıkları incelemede Şili, Malezya ve Tayland gibi gelişmekte olan ülkelerde, 1969-2000 dönemi için Granger nedensellik testinden farklı olarak Toda-Yamamoto testi kullanmıştır. Nedensellik sınama sonuçlarına göre Şili'de GSYİH'daki değişimlerin doğrudan yabancı yatırım girişlerine sebep olmakta, aynı zamanda Malezya ve Tayland'da GSYİH ve doğrudan yabancı yatırım girişleri arasında karşılıklı ilişki bulmuştur.

Demirel (2006: 135) yapmış olduğu çalışmada doğrudan yabancı sermayenin Türkiye GSYH 'ını nasıl etkilediğini araştırmış, araştırmasında büyüme denklemlerini içeren üç aşamalı en küçük kareler (3 SLS) tekniği kullanarak ekonometrik modelleme yapmış, sonuç olarak Türkiye GSYH'nın doğrudan yabancı yatırım girişlerinde pozitif ve anlamlı olarak etkilendiği sonucuna ulaşmıştır.

Khaliq ve Noy (2007: 17) doğrudan yabancı yatırımların Endonezya'da sektörel etkisini araştırmış ve çalışmalarının sonunda doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeye pozitif yönlü etkide bulunduğunu ancak sektörler itibarıyla değişiklik gösterdiğini gözlemlemiştir.

Türkcan (2008: 67-69) yapmış olduğu çalışmada 23 OECD ülkesi ve 30 senelik zaman periyodu için eşanlı bir denklem sistemi kurarak ekonometrik olarak analiz etmiştir. Sonuç olarak doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında içsel bir ilişki olduğunu ve doğrudan yabancı yatırım girişlerindeki artışın ekonomik büyümeye ve ihracata etkisinin pozitif olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Uncu (2009: 59-60) yapmış olduğu çalışmada 1998-2007 zaman periyodunda yapmış olduğu çalışmada 7 ülke üzerinde yaptığı çalışmasında Analizler EvIEWS 6.0 ekonometrik paket programı kullanmış ve çalışmasının sonucunda GSYH 'nın doğrudan yabancı yatırım girişleriyle anlamlı olarak etkilendiği sonucuna ulaşmıştır.

Özcan (2014: 111-112) yapmış olduğu ekonometrik analizleri 1980-2003 ve 2003-2012 dönemlerini arasında yapmıştır. Çalışmasında Augmented Dickey Fuller testini, Johansen Eşbütünleşme Analizi'zini, Vektör Hata Düzeltme Mekanizması, Granger Nedensellik analizi kullanılarak analiz yapmış ve Türkiye'de doğrudan yabancı yatırımların büyümenin bir nedeni olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Fidangül (2014: 93) 1980-2012 yılları arasında doğrudan yabancı yatırım, kişi başına GSYH ve reel döviz kuru arasındaki ilişkiyi araştırmış yapmış olduğu regresyon modeli sonuçlarına göre doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeye pozitif etkide bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasında ilişkiyi iki yönlü ve negatif ilişkiyi açıklayan çalışmalar:

De Mello ve Luiz (1997: 1-34) yapmış olduğu çalışmada; ileri teknoloji içeren doğrudan yabancı sermaye yatırımları teknoloji farklılığını daha çok açtığından büyümeye olan etkisi de azalmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye çekmede etkili olan kriterlerin ülkelerin faktör donanımları siyasi ve dış ticaret yapısının olduğunu gözlemlemiştir.

Borensztein ve diğerleri (1998: 115-135) yapmış olduğu çalışmada 69 gelişmekte olan ekonominin 1970-1989 yılları arası dönemde doğrudan yabancı sermayenin büyümeye olan etkisini incelemiş, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının büyümeye olan etkisinin marjinal olduğunu, ülkelerin beşeri sermaye yapısının (Yüksek eğitim düzeyi) yapılan yabancı yatırımın büyümeye olan etkisini pozitif yönlü etkilediğini keşfetmiştir. Beşeri sermaye yapısı düşük ekonomilerde ise doğrudan yabancı yatırımın büyümeye olan etkisinin negatif yönlü olduğunu tespit etmişlerdir.

De Mello ve Luiz (1999: 133-151) OECD üyesi olan ve olmayan ülkeler nezdinde 1970-1999 dönemini içeren çalışmalarında üretim artışı, toplam faktör verimliliklerindeki artış ve sermaye birikimindeki artış, teknolojik açıklık düzeyine göre doğrudan yabancı yatırım ve büyüme ilişkisinin değiştiğini gözlemlemiştir. Bu doğrultuda teknoloji açığı arttıkça, doğrudan yabancı yatırımların büyümeye etkisi düşmektedir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasında ilişkiyi belirsiz yönlü ilişkiyi açıklayan çalışmalar:

Carkovic ve Levine (2002: 4-13) yaptıkları çalışmalarda 1960-1995 dönemini incelemiş, doğrudan yabancı yatırım girişlerinin gelişmiş ve gelişen ekonomilerin büyümesinde anlamlı ilişki bulamamışlardır; fakat 5 yıllık dönemlere baktığında düzensiz etki yaptığını gözlemlemiştir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımın etkisi ekonomiden ekonomiye, sektörden sektöre, şirketten şirkete ve yıldan yıla farklı olabilir. Bu nedenle devletin ve hükümetlerin ekonomik politikasının doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde etkisi vardır. İthal ikameci sanayi dönemindeki doğrudan yabancı yatırımlar ile ihracata dönük sanayi dönemindeki doğrudan yabancı yatırımların etkisi farklılık arz eder. Fakat doğrudan yabancı yatırımların etkilerini ayırtmak ve sayısal olarak ifade etmek kolay değildir (Efe,2002: 21).

Mencinger (2003: 491-508) piyasa ekonomisine geçen ülkelerin 1994-2000 yıl aralığını incelemiş DYY/GSYİH ile sabit sermaye yatırımları / GSYİH arasında neden sonuç ilişkisi bulamamıştır. Bunun nedenini ise hızlı yapılan özelleştirme, şirket devralmalarına bağlamıştır.

Lyrودي ve diğerleri (2004: 108) yapmış oldukları çalışmada doğrudan yabancı yatırımların geçiş ekonomilerinin ekonomik büyümeleri üzerinde yapmış oldukları ekonometrik analiz neticesinde doğrudan yabancı yatırımların geçiş ekonomilerinin büyümesinde önemli bir etkiye sahip olmadığını gözlemlemiştir.

4. TÜRKİYE'DE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Doğrudan yabancı sermayenin küresel finans krizden sonraki dönemde Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini görmek amacı ile ekonometrik testler yardımı ile uygulamalı analizler aşağıdaki gibi yapılmıştır.

5. METODOLOJİ

Çalışmanın evrenini Türkiye'ye giren yabancı doğrudan yabancı sermaye yatırımları, örneklemini ise 2008 ve 2015 yılları aralığındaki ekonomik büyüme rakamları oluşturmaktadır.

İlk olarak Sims (1980) tarafından ortaya konulmuş olan VAR, tüm değişkenlerin içsel olarak modelde yer aldığı, herhangi bir denklemde modeldeki tüm değişkenlerin kullanıldığı, bir başka ifadeyle, herhangi bir değişkenin katsayısının belirli bir ekonomik teoriye dayanılarak "sıfır" olarak kısıtlanmadığı bir modeldir. Diğer bir ifadeyle ekonometrik modelin şekillendirilmesi aşamasında,

belirli ve modelin oluşumuna etki eden katı bir iktisadi teorinin varlığı kabul edilmez. İktisadi teorinin öne sürdüğü kısıtlamaların, varsayımların, model tanımını bozmasına izin verilmez. Değişkenler arası ilişkiler hakkında bir ön kısıt konulmaz. Böylelikle ekonometristlerin model kurma aşamasında yapmak zorunda oldukları ön varsayımların, olumsuz etkileri büyük ölçüde ortadan kalkmaktadır. İktisat teorisinin öne sürdüğü çeşitli hipotezlerin istatistik ve ekonometrik testleri, daha sonra sayısal iktisadi veriler kullanılarak yapılır (Özgen ve Güloğlu, 2004: 4).

VAR, değişkenler arasındaki karşılıklı ilişkileri ortaya çıkararak makroekonomik politikaların şekillendirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Vektör zaman serisi modelleri birden çok değişkenin yer aldığı fakat tek değişkenli modellerin tüm özelliklerini içeren modellerdir. Bir başka ifadeyle, tek değişkenli stokastik süreçler için gerekli olan durağanlık ve öngörü koşulları modellerin ters çevrilebilir ve köklerinin birim çemberin dışında olması durumu vektör süreçler için de geçerlidir. VAR yaklaşımı son zamanlarda birçok uygulamalı çalışmada ekonometristlerin benimsediği bir yöntem olmuştur.

İki değişkenli VAR modeli, standart şekilde şöyle ifade edilebilir:

$$y_t = a_1 + \sum_{i=1}^p b_{1i} y_{t-i} + \sum_{i=1}^p b_{2i} x_{t-i} + v_{1t}$$

$$x_t = c_1 + \sum_{i=1}^p d_{1i} y_{t-i} + \sum_{i=1}^p d_{2i} x_{t-i} + v_{2t}$$

Yukarıdaki modelde ρ gecikmelerin uzunluğunu, v ise ortalaması sıfır, kendi gecikmeli değerleriyle olan kovaryansları sıfır ve varyansları sabit, normal dağılıma sahip, rassal hata terimlerini göstermektedir. VAR modelinde hataların kendi gecikmeli değerleriyle ilişkisiz olması varsayımı, modele herhangi bir kısıt getirmez. Çünkü değişkenlerin gecikme uzunluğunun artırılmasıyla otokorelasyon sorununun üstesinden gelinmektedir (Özgen ve Güloğlu, 2004: 96).

Pagan (1987), VAR modelini dört adımda özetlemektedir.

- ✓ Veriler VAR'a uygun bir forma dönüştürülür (durağanlaştırılır).
- ✓ Nedensellik testi yardımıyla gecikme değerleri ve değişkenler seçilir.
- ✓ Gecikme değerleri azaltılarak ve katsayılar düzleştirilerek VAR basitleştirilmeye çalışılır.
- ✓ Ortogonalizasyon işlemiyle şoklar elde edilir.

VAR denklemlerinin sağ tarafında değişkenlerin gecikmeli değerleri ayrı birer değişken olarak modele girmektedir. Bu nedenle, hata terimlerinin varyans-kovaryans matrisi diagonal değildir. Yani, hata terimleri birbirine bağımlıdır. VAR modelinin bu özelliğinden yararlanılarak hata terimleri üzerinde değişkenlerin beklenmedik şoklarını ortaya çıkarmak mümkün olmaktadır. Yapısal ekonometrik ve tek denklemlerli zaman serisi modellerine göre VAR yönteminin üstünlüğü, verilen şokların yorumlanabilmesinden kaynaklanmaktadır. Yine, yapısal çok denklemlerli ekonometrik modellerde bazı katsayılar için sıfır kısıtlaması zorunlu olmaktadır. Çünkü bazı katsayılar sıfır kısıtlamasının getirilmesiyle ekonometrik modeller belirli hale gelmekte ve modelin indirgenmiş form katsayılarından hareketle yapısal katsayıların tahmini mümkün olabilmektedir.

Sims (1980) sıfır kısıtlamasını kabul edilemez olarak yorumlamaktadır. Sims yönteminde parametreler üzerinde herhangi bir kısıtlamanın ve değişkenlerin içsel-dışsal ayırımının olmaması nedeniyle güçlü bir ekonomi teorisine de gerek kalmamaktadır.

VAR analizinden üç yolla sonuç alınabilir. "Granger nedenselliğini gösteren F testleri", "etki-tepki fonksiyonları" ve "değişkenler arasındaki etkileşimi gösteren varyans ayrıştırması", VAR'da sonuç almada kullanılan yollardır (Utlu, 2010).

VAR modelinin tahmin edilmesi neticesinde, elde edilen parametreleri yorumlamak yerine, sistemin tahmini neticesinde elde edilen artıkların analizine geçilerek, geleceğe yönelik yorumlar yapılabilir. VAR modelinde değişkenler arasındaki karşılıklı ilişkiler Granger nedensellik testi ile ortaya çıkarılırken, Granger nedensellik testi, "araştırmacının ilgilendiği değişken üzerindeki en etkili değişkenin belirlenmesi ve değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkilerin ortaya çıkarılması" şeklindeki araştırmalar için yeterli olmamaktadır. Modelin tahmini ile belirlenen ve öngörü hata varyansını ölçen varyans ayrıştırması, artıkların analizinde kullanılan bir diğer tekniktir. Sözü edilen

teknik yardımı ile istatistiki şokların değişkenler üzerindeki etkileri görülmüş olacaktır. Eğer bir değişkenin hata terimine ilişkin şok, diğer değişkenin ileriye yönelik tahmin hatası varyansını açıklayabiliyor ise, ilgili değişken içsel olarak değerlendirilebilir. VAR analizinde, öngörü hatasının varyans ayrıştırması vasıtasıyla, bir değişken üzerinde en çok etki eden değişkenin hangisi olduğu belirlenebilmektedir. Etki-tepki fonksiyonu, ilgili değişken üzerinde en çok etki eden değişkenin politika aracı olarak kullanılıp kullanılmayacağını ortaya koyar. Ancak, varyans ayrıştırması ve etki-tepki fonksiyonlarından elde edilen bulgular, yanlış anlaşılabilir bir davranışsal ekonomi teorisinin olmayışı nedeniyle, sadece “bilgi verici” olarak yorumlanabilir. VAR modelleme yaklaşımı, yapısal ekonometrik modellerdeki sıfır kısıtlamasını eleştirirken, modelde içerilen değişkenlerin sayısında daima bazı kısıtlar içermesi göz ardı etmektedir (Enders, 2004: 305-311, Işık ve Acar, 2006: 6-7, Tari ve Bozkurt, 2006: 5: Utlu, 2010).

5.1. Model ve Hipotezler

Doğrudan yabancı yatırımların ekonomi üzerindeki etkilerini incelemek amacı ile oluşturulan modelde uzun vadeli ülkeye giren sermayeyi temsilen, literatür ile uyumlu olarak, doğrudan yabancı sermaye değişkeni kullanılmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların ekonomi üzerindeki etkisini ölçmek amacı ile ekonomik büyüme kullanılmıştır. Bu amaçla modele gayrisafi yurtiçi hasıla değişkeni modele eklenmiştir. Ayrıca doğrudan yabancı yatırımların ekonomi üzerindeki etkisini görmek adına modele dahil edilmesi gereken kontrol değişkeni ise istihdam verisidir. Bu bağlamda ekonomi içerisinde istihdam edilen kişi sayısı kullanılabilir gibi istihdam edilmeye hazır ve fakat ekonomi içerisinde istihdam oluşturulamayan kişi sayısı da kullanılabilir. Bu bağlamda kontrol değişkeni olarak modele ekonomideki işsiz sayısı da eklenmiştir.

Bu doğrultuda modelde doğrudan yabancı sermaye miktarı, sabit fiyatlar ile gayrisafi yurtiçi hasıla ve işsiz sayısı değişkenleri kullanılmıştır. Bu değişkenlerin birbirleri ile ilgili olarak kurulan hipotezler ise şu şekildedir:

Hipotez 1: Ekonomiye giren doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artış ekonomik büyüklüklerin artmasına neden olmaktadır.

Bir ekonomide yatırımların artması gerek yatırım gerekse yatırımlar sonucu üretilecek ürün miktarını artıracaktır. Bu doğrultuda yurtdışından sabit sermaye oluşumunu artıracak şekilde gelen sermaye, yatırımları artıracak, bu ise ekonomik büyüklüklerin artış göstermesine neden olacaktır.

Hipotez 2: Ekonomiye giren doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artış işsizliğin azalmasına neden olmaktadır.

Bir ekonomideki yatırımların artması, üretim miktarının artmasını yanı sıra üretim sürecinde emek girdisinin yapılacak yatırımın emek yoğun ya da teknoloji yoğun olmasına bağlı olarak daha fazla kullanılmasına neden olacaktır. Bu doğrultuda yurtdışından sabit sermaye oluşumunu artıracak şekilde gelen sermaye, yatırımları artıracak, bu ise istihdam oluşturarak işsizliğin azalmasına neden olacaktır.

Hipotez 3: Ekonomik büyüklüklerdeki artış işsizliğin azalmasına neden olmaktadır.

Ekonomik büyüklüklerdeki artış, ekonomideki üretim ve yatırımların artması anlamına gelmektedir. Özellikle üretim sürecindeki artış emek girdisine olan ihtiyacın arttığı anlamına gelmektedir ki, işsiz sayısının azalması anlamına gelmektedir.

Test edilmesi planlanan tüm hipotezler ışığında beklenen sonuç doğrudan yabancı yatırımlarındaki bir artışın ekonominin büyümesinde yardımcı olması ve ekonomide işsiz sayısında azalma olmasıdır.

6. VERİ SETİ

Ampirik analizlerde kullanılacak değişkenlere ait veriler, mevcut literatürden farklı olarak, 2007 yılının son aylarında ortaya çıkan küresel ekonomi ve finans kriz sonrasında Türkiye ekonomisine giren doğrudan yabancı yatırımların ekonomi üzerindeki etkilerini ölçmek amacı ile 2008 yılından günümüze geçen süreyi kapsamaktadır. Bu amaçla değişkenlere ait veriler çeyreklik dönemlere ayrılmış olup 2008 yılının ilk çeyreğinden 2015 yılının son çeyreğine kadardır. Doğrudan yabancı yatırımlar Türkiye Cumhuriyeti Merkez bankası tarafından yayımlanan Elektronik Veri Dağıtım Sisteminden elde edilmektedir. Verilerin orijinal gözlemleri aylık bazda olup tarafımdan çeyreklik

verilere dönüştürülmektedir. Veriler ABD doları cinsindedir. Ekonomik büyüklükleri ölçmek amacı ile kullanılan gayrisafi yurtiçi hasıla değişkeni yine Türkiye Cumhuriyeti Merkez bankası tarafından yayınlanmakta olan Elektronik Veri Dağıtım Sisteminden elde edilmektedir. Veriler sabit ve çeyreklik olup gözlemler 1998 yılı değeri üzerinden endekse çevrilerek kullanılmaktadır. Kısaca nominal GSYİH yerine reel GSYİH verisi kullanılması daha uygun görülmektedir. Son olarak işsiz verileri Uluslararası Para Fonu tarafından yayımlanan Uluslararası Finans İstatistikleri veri tabanından elde edilmektedir. Veriler kişi sayısı cinsindedir. Bu değişken kontrol amaçlı kullanılmaktadır. Değişkenlere ait veriler ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Tablo 2. Değişkenler Listesi

Değişken Adı	Kaynak	Birim	Kısaltma
Doğrudan Yabancı Yatırımlar	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası	Milyon ABD doları	DYY
Gayrisafi Yurtiçi Hasıla	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası	Index (1998 = 100)	GSYİH
İşsizlik	Uluslararası Para Fonu	Kişi	UNM

Değişkenlere ait veriler analizlerde daha güvenilir sonuçlar almak amacı ile logaritmaları alınmak sureti ile modele dahil edilmeleri planlanmaktadır. Bu halleri ile değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler ise aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

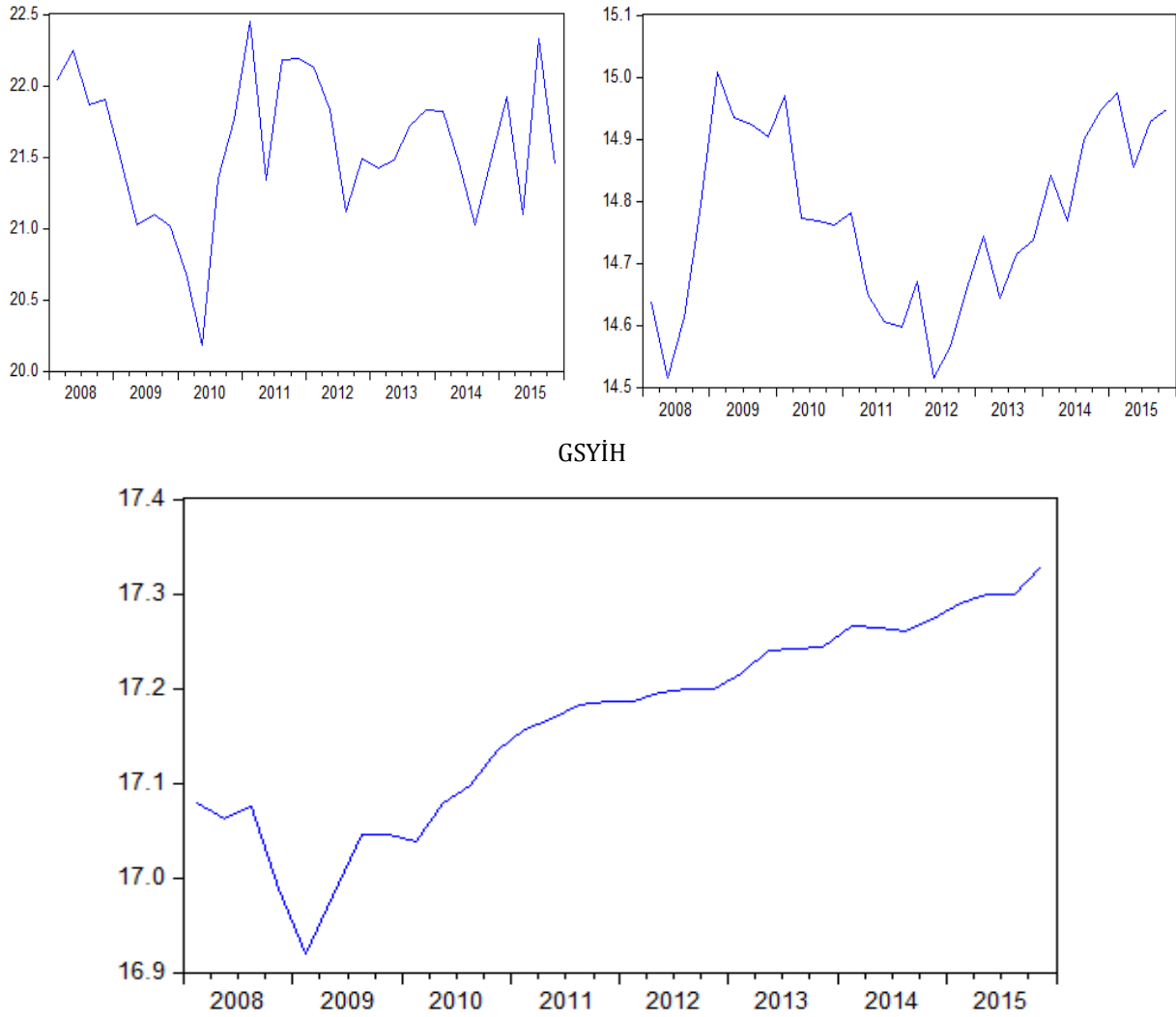
Tablo 3. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	DYY	GSYH	UNM
Mean Anlam	21.57719	17.16444	14.77079
Median	21.48335	17.17457	14.76935
Masimum	22.45315	17.36831	15.00721
Minimum	20.18541	16.85252	14.51563
Std. Sapma	0.512019	0.123343	0.144925
Skewness	-0.478527	-0.498137	-0.060743
Kurtosis	3.101270	2.735067	1.842147
Jarque-Bera	1.234946	1.417003	1.807175
Olasılık	0.539305	0.492381	0.405114
Toplam	690.4701	549.2621	472.6653
Toplam Std. Sapma	8.127060	0.471618	0.651098

Tablo değerlerine göre her değişkene ait verinin varyasyonu oldukça düşük görülmektedir. Bunun yanı sıra Jarque-Bera istatistikleri bir değerinin hemen üzerindedir. Skewness ve Kurtosis değerlerine bakıldığında ise çarpıklığın negatif yani sola doğru olduğu Kurtosis değerinin de pozitif olduğu görülmektedir. Doğrudan yabancı yatırımların Kurtosis değerinin diğer değişkenlere göre yüksek olması diğer değişkenlere göre dağılımının daha az normal olduğu anlamına gelmektedir.

Son olarak değişkenlere ait zaman serilerinin şekilleri aşağıda verilmektedir. Buna göre doğrudan yabancı yatırımların küresel finans krizi sonrasında oldukça istikrarsız bir seyir izlediği görülmektedir. Özellikle krizi takip eden iki yıl boyunca ciddi bir şekilde düşen sermaye girişi ABD'nin uyguladığı para politikaları ile toparlanarak artmıştır. Daha sonraki dönemde de istikrardan bahsetmek mümkün değildir.

Şekil 1. Değişkenlere Ait Verilerin Şekilsel Analizi
Doğrudan Yabancı Yatırımlar İşsizlik

İşsizlik verilerine bakıldığında küresel krizin istihdamdaki etkisi açıkça görülmektedir. Buna göre kriz sonrasında işsiz sayısı önemli derecede artış göstermiş, krizin etkilerinin hafiflemesi uygulanan politikaların reel sektör üzerinde etkisini göstermesi ile birlikte işsizlikte azalma meydana gelmiştir. Fakat 2012 yılı sonrasında işsizlikte tekrar bir artış trendinin olduğu görülmektedir.

Son olarak GSYİH değişkenine ait veriler ile ilgili şeklin altında verilmektedir. Diğer değişkenlerde olduğu gibi küresel krizinin etkileri GSYİH değişkeninde de görülmektedir. GSYİH 2009 yılında dip seviyesine ulaşmaktadır. Sonraki dönemlerde önce hızlı sonra yavaş trendli bir büyüme dönemine girmektedir. 2012 yılı sonrası işsizlikteki artışa rağmen ekonomik büyümenin devam etmesinden mevcut büyüme modelinde istihdamın artırılmadığı sonucuna ulaşmak mümkündür.

7. Ampirik Bulgular

Kurulan modelin ampirik analizinden önce modelde kullanılan değişkenlerin birim kök içerip içermediği kontrol edilmelidir. Zira birim kök içeren serilerin modele dahil edilmesi yalancı (sahte) regresyon problemini gündeme getirecektir. Ayrıca vektör otoregresyon (VAR) modelinde kullanılacak değişkenler arasında ilişkilerin belirlenebilmesi için değişkenlerin durağan olması gerekmektedir. Bu nedenle değişkenlerdeki biri kök sorununun olup olmadığının test edilmesi gerekir. VAR modeli kurulmadan önce modelde yer alan değişkenlerin durağan olup olmadıkları Dickey-Fuller (1979,1981, ADF) ve Phillips-Perron (1988, PP) tarafından geliştirilen yapısal kırılmaları dikkate almayan doğrusal birim kök testi yapılmaktadır.

Tablo 4. Doğrusal Birim Kök Testi

		ADF	PP
Seviye	Değişkenler		
Sabit	DYY	-3.543 [0.0133]**	-3.543 [0.0133]**
	GSYH	0.3904 [0.979]	-1.581 [0.480]
	UNM	-3.527 [0.014]**	-1.941 [0.309]
Sabit+Trend	DYY	-3.509 [0.055]*	-3.441 [0.064]*
	GSYH	-3.5972 [0.047]*	-5.121 [0.001]***
	UNM	-3.506 [0.058]*	-1.848 [0.656]
Birinci Fark			
Sabit	DYY	-7.856 [0.000]***	-8.121 [0.000]***
	GSYH	-4.200 [0.000]***	-6.706 [0.000]***
	UNM	-3.186 [0.032]**	-5.913 [0.000]***
Sabit+Trend	DYY	-7.798 [0.000]***	-8.107 [0.000]***
	GSYH	-17.743 [0.000]***	-6.475 [0.000]***
	UNM	-4.099 [0.017]**	-5.809 [0.000]***

Not: *, ** ve *** sırası ile %10, %5 ve %1 birim kök anlamlılık seviyelerini göstermektedir. Tabloda parantez içerisindeki değerler olasılık değerleridir. ADF testi için %1, %5, ve %10 güven aralığında Mac Kinnon (1996) kritik değerleri, sabit terimli model için -3.485, -2.885, -2.579, sabit terim ve trendli model için ise -4.035, -3.447, -3.148'dir. PP testi için %1, %5 ve %10 güven aralığında Mac Kinnon kritik değerleri, sabit terimli model için -3.483, -2.884, -2.579, sabit terim ve trendli model için ise -4.033, -3.446 ve 3.148'dir.

Değişkenlerin durağanlığı için değişkenin tahmin edilen τ (tau) istatistik değerinin MacKinnon (1996) tarafından geliştirilen tablo değerinden mutlak değer içinde büyük olması ($|\tau_h| > \tau_t$) gerekmektedir. Veya daha kolay bir yöntemle köşeli parantez içinde verilen olasılık değerlerinin anlam seviyelerinden (%1-0.01, %5-0,05 ve %10-0,1) küçük olması gerekmektedir. Serilerin düzey değerlerine bakıldığında genel olarak birim kök taşıdıkları görülmektedir. Her iki test sonucuna göre de doğrudan yabancı yatırımlar serisi düzeyde sabitli modelde %5, sabit ve sabitli-trendli modelde %10 güven aralığında durağandır. Bununla birlikte birinci farkı alınan seri her iki testte de sabitli ve sabitli-trendli modelde %1 anlamlılık seviyesinde durağan olduğu görülmektedir. Bu yüzden serilerin birinci farkları ile modele dahil edilmesinin daha uygun olduğu söylenebilir.

Gayrisafi yurtiçi hasıla değişkenine ait serinin düzey değerleri incelendiğinde sabitli modelin birim kök taşıdığı, sabitli-trendli modelde ise ADF ve PP test sonuçlarında sırasıyla %5 ve %1 anlam düzeyinde durağan olduğu görülmektedir. Bununla birlikte her iki test sonuçları serinin birinci farkında %1 anlamlılık düzeyinde sabitli ve trendli-sabitli modellerinin durağan olduğu anlaşılmaktadır. Gayrisafi yurtiçi hasıla değişkeninin uzun hafıza özelliği gösterdiği varsayılarak bu değişkende analize birinci farkları katılarak devam edilmesinin uygun olduğu söylenebilir.

Son olarak işsizlik değişkenine ait serinin düzey değerleri incelendiğinde ADF testinin sabitli modelde %5, sabitli-trendli modelde %10 anlamlılık seviyesinde durağanlık bulurken, PP testinin hiçbir modelde durağanlık bulmadığı, serinin birinci farkı alındığında ise PP testinin %1 anlamlılık seviyesinde durağanlaştığına dair kanıtlar sunduğu görülmektedir. Bununla birlikte ADF testi sonuçları birinci farkında işsizlik serisinin sabitli ve sabitli-trendli modellerde %5 anlamlılık seviyesinde durağanlaştığını rapor etmektedir. Bu durumda gayrisafi yurtiçi hasıla serisinde olduğu

gibi uzun hafıza özelliği gösterdiği varsayımı çerçevesinde serinin birinci farkı modele dahil edilmesi uygun olacaktır.

Birim kök analizinden sonra değişkenlere ait serilerin birinci farkları kullanılarak VAR modeli oluşturulmaktadır. Konvansiyonel VAR modelleri kurulurken ilk aşamada yapılması gereken ilk test uygun gecikme süresinin belirlenmesidir. Bu amaçla gecikme sayısı testi yapılmakta ve Schwarz bilgi kriterine göre iki gecikme belirlenmektedir. Bununla birlikte otokorelasyon testi ile otokorelasyon varlığı test edilmektedir. İki gecikmeli modelde otokorelasyon probleminin var olduğu görüldüğü için bu problem giderilene kadar gecikme sayısı artırılmaktadır. Beş gecikmeli modelde otokorelasyon probleminin ortadan kalktığı görülmüştür. Bu nedenle analizde beş gecikme kullanılmaktadır.

İkinci aşamada etki tepki analizi yapılmaktadır. Tablo 5'te her bir değişkenin diğer değişkenlerdeki pozitif şoklara verdikleri tepkiler özetlenmektedir. Buna göre GSYİH değişkeninin kendisinde meydana gelen pozitif bir şoka vermiş olduğu şok pozitif olup dönem boyunca anlamlıdır. Bu durum hem istatistiki hem de iktisadi olarak anlamlıdır. GSYİH'nin doğrudan yabancı yatırımlarda meydana gelen %1'lik bir artışa vermiş olduğu tepki pozitifdir. Sonuç dört dönem boyunca istatistiki anlamlılığını sürdürmektedir. Öte yandan sonuç iktisadi olarak da anlamlı görünmektedir. Çünkü doğrudan yabancı yatırımlardaki artışın ekonomiyi pozitif artıracak bir numaralı hipotezde belirtilmektedir. Ekonomik büyümenin işsizlikteki pozitif şoka vermiş olduğu tepki negatiftir. Tepki incelenen dönem boyunca negatif olup istatistiki olarak anlamlıdır. İktisat teorisi çerçevesinde incelendiğinde sonucun iktisadi olarak da anlamlı olduğu, zira istihdamdaki bir düşüşün üretimdeki azalma dolayısıyla ekonomik büyüklükleri de olumsuz etkileyecektir.

Tablo 5. GSYİH'nin Diğer Değişkenlerdeki %1'lik Pozitif Şoka Vermiş Olduğu Tepki

	GSYH	DYY	UNM
1	0.017596 (0.00244)	0.000588 (0.00345)	-0.004924 (0.00338)
2	0.021747 (0.00617)	0.005232 (0.00645)	-0.013820 (0.00690)
3	0.012621 (0.00864)	0.008058 (0.00810)	-0.014899 (0.00953)
4	0.010227 (0.00818)	0.002292 (0.00827)	-0.007219 (0.01082)
5	0.017804 (0.00715)	-0.005483 (0.00830)	-0.003507 (0.01134)
6	0.017198 (0.00818)	-0.005760 (0.00835)	-0.010091 (0.01211)
7	0.007300 (0.00913)	0.003693 (0.00840)	-0.016494 (0.01346)
8	0.006745 (0.00838)	0.003889 (0.00825)	-0.011239 (0.01341)
9	0.012859 (0.00713)	-1.19E-05 (0.00787)	-0.005854 (0.01273)
10	0.014665 (0.00624)	0.000419 (0.00774)	-0.010792 (0.01242)

Doğrudan yabancı yatırımlar değişkeninin diğer değişkenlerde yaşanacak %1'lik pozitif bir şoka vereceği tepki ise aşağıdaki tabloda özetlenmektedir. Buna göre doğrudan yabancı yatırımlardaki pozitif şoka kendisinin vereceği tepki pozitif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Tepki dönem boyunca bu şekilde devam etmektedir. İşsizlikteki %1'lik bir artışın doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisi ise negatif olup istatistiksel anlamlılığı dört çeyrek boyunca devam etmektedir. Bu durum Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımların kompozisyonu ile alakalı bir durum olabilir. Zira emek yoğun üretim yapısına sahip yatırımların istihdamdaki gelişmelerden etkilenmesi muhtemeldir. Gayrisafi yurtiçi hasıla değişkenindeki %1'lik pozitif şoka doğrudan yabancı yatırım değişkeninin tepkisi ise negatif olup sadece bir dönem boyunca devam etmektedir. Bu durum tepkinin istatistiksel anlamlılığını düşürmektedir. İktisadi olarak bakıldığında ekonominin büyümesinin doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde negatif etkisinin olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. DYY'nin Diğer Değişkenlerdeki %1'lik Pozitif Şoka Vermiş Olduğu Tepki

	GSYH	DYY	UNM
1	-0.014841 (0.08705)	0.443991 (0.06157)	-0.175469 (0.08360)
2	0.232868 (0.14138)	0.188996 (0.13101)	-0.020629 (0.15381)
3	0.146719 (0.16977)	0.279898 (0.15738)	-0.015740 (0.18489)
4	0.308101 (0.15843)	0.094217 (0.16720)	-0.064516 (0.20663)
5	0.207400 (0.15876)	0.043563 (0.17904)	0.032586 (0.22196)
6	0.223855 (0.15275)	0.171390 (0.17320)	-0.173499 (0.22199)
7	0.254375 (0.14773)	0.054330 (0.17386)	-0.036498 (0.23313)
8	0.103205 (0.15128)	0.276271 (0.16364)	-0.206783 (0.22893)
9	0.212631 (0.14742)	0.061405 (0.17750)	-0.013655 (0.23414)
10	0.096669 (0.14271)	0.174921 (0.17796)	-0.090453 (0.22629)

İşsizlik değişkeninin gayrisafi yurtiçi hasıla ve doğrudan yabancı yatırımlarda yaşanan pozitif şoklara verdikleri tepki ise aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Buna göre işsizlik değişkeninde meydana gelen bir şoka kendinin vermiş olduğu tepki pozitif olup istatistiki ve iktisadi olarak anlamlıdır. Gayrisafi yurtiçi hasılda meydana gelen pozitif bir gelişmeye işsizlik değişkeni olumsuz tepki vermektedir. Tüm dönem boyunca negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. İktisadi olarak da sonuç anlamlıdır. Zira ekonominin büyümesi işsizliğin de azalmasını beraberinde getirmektedir. İşsizlik değişkeninin doğrudan yabancı yatırımlara vermiş olduğu tepki ise negatiftir. Tepki yine dönem boyunca negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Sonuç iktisadi olarak değerlendirildiğinde doğrudan yabancı yatırımların istihdam oluşturuşu şekilde ekonomiye girdiğini söylemek mümkündür.

Tablo 7. UNM'nin Diğer Değişkenlerdeki %1'lik Pozitif Şoka Vermiş Olduğu Tepki

	GSYH	DYY	UNM
1	-0.017713 (0.01217)	-0.025015 (0.01192)	0.063296 (0.00878)
2	-0.044185 (0.02420)	-0.038012 (0.02304)	0.082611 (0.02336)
3	-0.040482 (0.03465)	-0.039364 (0.03248)	0.095318 (0.03595)
4	-0.043805 (0.03888)	-0.034740 (0.03722)	0.084525 (0.04685)
5	-0.046761 (0.04132)	-0.037023 (0.04139)	0.104243 (0.05424)
6	-0.044750 (0.04433)	-0.031407 (0.04122)	0.095954 (0.06156)
7	-0.031949 (0.04702)	-0.035492 (0.04234)	0.109287 (0.06875)
8	-0.036930 (0.04605)	-0.031870 (0.04217)	0.095693 (0.07373)
9	-0.035669 (0.04644)	-0.037981 (0.04322)	0.109966 (0.07725)
10	-0.036210 (0.04427)	-0.039849 (0.04276)	0.102198 (0.07948)

Etki tepki analizinden sonra her bir değişkende meydana gelen şokun diğer değişkenler tarafından açıklanabileceğini test eden varyans ayrıştırma analizi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmektedir. Varyans ayrıştırma analizi sonuçlarına göre ilk dönemde gayrisafi yurtiçi hasılda yaşanan bir şokun tamamı gayrisafi yurtiçi hasıla tarafından açıklanmaktadır. İlerleyen çeyreklerde hem işsizlik hem de

doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeyi açıklamadaki kabiliyeti artmaktadır. Onuncu çeyrekte GSYİH'deki şokun %20'si doğrudan yabancı yatırımlar, %25'i de işsizlik değişkeni tarafından açıklanmaktadır. Bu sonuç doğrudan yabancı yatırımların Türkiye ekonomisinde önemli bir yeri olduğunu göstermektedir.

Tablo 8. GSYİH Değişkeni Varyans Ayrıştırma Sonuçları

	S.E.	GSYH	DYY	UNM
1	0.017596	100.0000	0.000000	0.000000
2	0.019993	81.76394	8.891692	9.344365
3	0.022325	82.29071	8.408308	9.300978
4	0.023807	73.37440	13.42892	13.19668
5	0.026288	68.48517	19.21012	12.30471
6	0.027457	62.82887	17.62156	19.54957
7	0.031221	58.64271	22.17478	19.18251
8	0.031786	56.60512	21.39591	21.99897
9	0.033208	55.25071	20.84355	23.90574
10	0.033615	54.21156	20.36407	25.42437

Doğrudan yabancı yatırımlarda yaşanan bir şokun ilk dönemde tamamı kendisi tarafından açıklanabilmektedir. İlerleyen dönemlerde ise gayrisafi yurtiçi hasıla değişkeninin şoku açıklama kabiliyeti artmakta ve %21'e kadar çıkmaktadır. Öte yandan işsizliğin açıklama kabiliyeti ilk altı çeyrek düşük seyretmekte sonraki dönemde artış göstermektedir. Bu durum yatırımların ekonomiye girerken ekonomik büyüklük ve istihdam yapısını dikkate aldığını göstermektedir.

Tablo 9. DYY Değişkeni Varyans Ayrıştırma Sonuçları

	S.E.	GSYH	DYY	UNM
1	0.443991	0.111730	99.88827	0.000000
2	0.582917	18.12287	75.88305	5.994080
3	0.596093	19.41926	74.74846	5.832278
4	0.649353	22.54095	70.70653	6.752526
5	0.661545	24.03490	68.79194	7.173162
6	0.695628	21.79334	65.62566	12.58100
7	0.714929	20.81472	64.76742	14.41785
8	0.775631	21.48279	62.85449	15.66272
9	0.826706	20.66237	61.86241	17.47522
10	0.845264	21.64710	60.86007	17.49282

İşsizlikte meydana şok ilk dönemde %75'i kendisi, %8'i gayrisafi yurtiçi hasıla ve %16'sı doğrudan yabancı yatırımlar tarafından açıklanmaktadır. İlerleyen dönemlerde hasılanın açıklama kabiliyeti artarken yatırımların açıklama kabiliyeti sabit kalmaktadır. Onuncu çeyrek sonunda hasıla değişkeni %17'sini, doğrudan yabancı yatırımlar %13'ünü izah etmektedir. Sonuçlar doğrudan yabancı yatırımların istihdam oluşturmada kabiliyetinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 10. UNM Değişkeni Varyans Ayrıştırma Sonuçları

	S.E.	GSYH	DYY	UNM
1	0.063296	7.831600	16.38545	75.78295
2	0.070372	20.48582	17.15178	62.36240
3	0.072103	19.77727	16.36687	63.85586
4	0.073209	19.39050	16.25689	64.35261
5	0.076144	18.07491	15.12556	66.79952
6	0.076636	17.91233	15.48242	66.60525
7	0.079779	19.10322	14.49711	66.39967
8	0.081517	18.67054	14.06539	67.26407
9	0.082939	18.05906	14.12342	67.81752
10	0.083560	17.79596	13.96536	68.23868

Son olarak değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini incelemek amacı ile VAR tabanlı Granger nedensellik analizi yapılmaktadır. Nedensellik analizi sonuçları etki- tepki ve varyans ayrıştırma analizlerinden elde edilen sonuçların tersine değişkenler arasında anlamlı nedensellik ilişkilerinin

olmadığına dair kanıtlar sunmaktadır. Nedensellik ilişkisi sadece gayrisafi yurtiçi hasıla değişkeninden doğrudan yabancı yatırımlara doğrudur ve anlamlılık seviyesi sadece %5'tir.

Tablo 11. Granger Nedensellik Analizi Sonuçları (GSYH)

Hipotez	Wald İstatistiği	Olasılık Değeri	Sonuç
GSYH DYY'nin nedenseli değildir.	11.16	0.0483	GSYH'den DYY'ye doğru nedensellik var
GSYH UNM'nin nedenseli değildir.	3.82	0.5749	GSYH'den UNM'ye doğru nedensellik yok

Tablo 12. Granger Nedensellik Analizi Sonuçları (DYY)

Hipotez	Wald İstatistiği	Olasılık Değeri	Sonuç
DYY GSYH'nin nedenseli değildir.	4.06	0.5406	DYY'den GSYH'ye doğru nedensellik yok
DYY UNM'nin nedenseli değildir.	0.85	0.9736	DYY'den UNM'ye doğru nedensellik yok

Tablo 13. Granger Nedensellik Analizi Sonuçları (UNM)

Hipotez	Wald İstatistiği	Olasılık Değeri	Sonuç
UNM GSYH'nin nedenseli değildir.	2.21	0.8188	UNM'den GSYH'ye doğru nedensellik yok
UNM DYY'nin nedenseli değildir.	2.21	0.1339	UNM'den DYY'ye doğru nedensellik yok

Tüm analizlerden elde edilen sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde doğrudan yabancı yatırımların kriz sonrası dönemde Türkiye ekonomisi için önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkündür. Zira doğrudan yabancı yatırımlardaki artış sadece ekonomik büyümeyi tetiklemekle kalmamakta, istihdam oluşturmak suretiyle işsizliği de azaltmaktadır. Son dönemde gayrisafi yurtiçi hasılanın artmasında son derece önemli bir rolü olan doğrudan yabancı yatırımların artmasının ilerleyen yıllarda da yüksek hızlı büyümenin önemli bir faktörü olacağını söylemek doğru olacaktır. Ayrıca Türkiye'de yaşanan işsizlik probleminin çözümü olarak da doğrudan yabancı yatırımları kullanmanın doğru bir strateji olacağını da tekrarlamakta fayda vardır.

8. TARTIŞMA

8.1. Birinci Hipoteze İlişkin Bulgular

Ekonomiye giren doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artış ekonomik büyüklüklerin artmasına neden olduğu değerlendirilmesine ilişkin bulgular ve yorumlara bu bölümde yer verilmiştir.

Çalışmanın Tablo 2'de GSYİH'nin diğer değişkenlerdeki %1'lik pozitif şoka vermiş olduğu tepki test edilmiş olup, GSYİH değişkeninin kendisinde meydana gelen pozitif bir şoka vermiş olduğu şok pozitif olup dönem boyunca anlamlıdır. Bu durum hem istatistiki hem de iktisadi olarak anlamlıdır. GSYİH'nin doğrudan yabancı yatırımlarda meydana gelen %1'lik bir artışa vermiş olduğu tepki pozitifdir. Sonuç dört dönem boyunca istatistiki anlamlılığını sürdürmektedir. Elde edilen sonuç iktisadi olarak da anlamlıdır ve hipotezimizi doğrular niteliktedir.

8.2. İkinci Hipoteze İlişkin Bulgular

Ekonomiye giren doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artış işsizliğin azalmasına neden olduğu değerlendirilmesine ilişkin bulgular ve yorumlara bu bölümde yer verilmiştir.

Yukarıda yer alan Tablo 5'te işsizliğin diğer değişkenlerdeki %1'lik pozitif şoka vermiş olduğu tepki test edilmiştir. Buna göre işsizlik değişkeninde meydana gelen bir şoka kendinin vermiş olduğu tepki pozitif olup istatistiki ve iktisadi olarak anlamlıdır. Gayrisafi yurtiçi hasılda meydana gelen pozitif bir gelişmeye işsizlik değişkeni olumsuz tepki vermektedir. Tüm dönem boyunca negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. İktisadi olarak da sonuç anlamlıdır. Zira ekonominin büyümesi işsizliğin de azalmasını beraberinde getirmektedir. İşsizlik değişkeninin doğrudan yabancı yatırımlara vermiş olduğu tepki ise negatiftir. Tepki yine dönem boyunca negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Sonuç iktisadi olarak değerlendirildiğinde doğrudan yabancı yatırımların istihdam oluşturucu şekilde ekonomiye girdiğini söylemek mümkündür.

8.3.Üçüncü Hipoteze İlişkin Bulgular

Ekonomik büyüklüklerdeki artış işsizliğin azalmasına neden olduğu değerlendirilmesine ilişkin bulgular ve yorumlara bu bölümde yer verilmiştir.

Yukarıda yer alan Tablo 5'te işsizliğin diğer değişkenlerdeki %1'lik pozitif şoka vermiş olduğu tepki test edilmiştir. Buna göre gayrisafi yurtiçi hasılda meydana gelen pozitif bir gelişmeye işsizlik değişkeni olumsuz tepki vermektedir. Tüm dönem boyunca negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. İktisadi olarak da sonuç anlamlıdır. Zira ekonominin büyümesi işsizliğin de azalmasını beraberinde getirmektedir.

Yapılan test sonucunda ekonomik büyümenin işsizlikteki pozitif şoka vermiş olduğu tepki negatiftir. Tepki incelenen dönem boyunca negatif olup istatistiki olarak anlamlıdır. İktisat teorisi çerçevesinde incelendiğinde sonucun iktisadi olarak da anlamlı olduğu, zira istihdamdaki bir düşüşün üretimdeki azalma dolayısıyla ekonomik büyüklükleri de olumsuz etkileyecektir.

9. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ekonomi biliminin bilimsel bir zemine oturması ve konu ile ilgili araştırma ve incelenmelerin başlanmasından itibaren ülke ekonomilerinin var olan düzeyinden daha üst düzeylere nasıl taşınacağı, ülkelerin refah düzeylerinin nasıl arttırılacağı konularına ekonomi bilimi ile ilgilenenlerin esas meselesi haline gelmiştir. Ekonomi bilimi her ülkenin kendine has ekonomik yapısı, kendi iç dinamikleri ve sosyolojik yapısının ülkelerin gelişmişlik ve refah düzeyini belirlemede önemli bir etken olduğunu göstermektedir.

2008 küresel ekonomik kriz tüm dünya ülkelerini etkilediği gibi Türkiye ekonomisini de olumsuz etkilemiştir. Küresel sermayedarların riskten kaçınmaları yapılacak olan yeni yatırımların ertelenmesine veya iptal edilmesine neden olmuştur. Bu durum dünya ekonomisinin küçülmesine neden olmuştur. Ekonominin küreselleşmesi gelişmiş ülkelerde meydana gelen olumsuz bir durumun gelişen piyasa ekonomilerinin doğrudan etkilenmesine neden olmaktadır.

Yapmış olduğumuz çalışmada doğrudan yabancı yatırımların 2008 krizi sonrası seyri ve Türkiye ekonomisi üzerine olan etkisi ekonometrik bir model kurularak analiz edilmiştir. Modelde doğrudan yabancı sermaye miktarı, sabit fiyatlar ile gayrisafi yurtiçi hasıla ve işsiz sayısı değişkenleri kullanılmıştır. Öncelikle değişkenlerde birim kök sorunu olup olmadığı test edilmiş bu doğrultuda model kurulmadan önce Dickey-Fuller (1979,1981, ADF) ve Phillips-Perron (1988, PP) tarafından geliştirilen yapısal kırılmaları dikkate almayan doğrusal birim kök testi yapılmıştır. Her iki test sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımlar serisi düzeyde sabitli modelde %5, sabit ve sabitli-trendli modelde %10 güven aralığında durağandır.

Gayrisafi yurtiçi hasıla değişkenine ait serinin düzey değerleri incelendiğinde sabitli modelin birim kök taşıdığı, sabitli-trendli modelde ise ADF ve PP test sonuçlarında sırasıyla %5 ve %1 anlam düzeyinde durağan olduğu görülmüştür.

İşsizlik değişkenine ait serinin düzey değerleri incelendiğinde ADF testinin sabitli modelde %5, sabitli-trendli modelde %10 anlamlılık seviyesinde durağanlık bulurken, PP testinin hiçbir modelde durağanlık bulmadığı, serinin birinci farkı alındığında ise PP testinin %1 anlamlılık seviyesinde durağanlaştığına dair kanıtlar sunduğu görülmüştür.

İkinci aşamada yapılan tepki analizinde GSYİH değişkeninin kendisinde meydana gelen pozitif bir şoka vermiş olduğu şok pozitif olup dönem boyunca anlamlıdır. Bu durum hem istatistiki hem de iktisadi olarak anlamlıdır. GSYİH'nin doğrudan yabancı yatırımlarda meydana gelen %1'lik bir artışa vermiş olduğu tepki pozitif olduğu görülmüştür.

Doğrudan yabancı yatırımlardaki pozitif şoka kendisinin vereceği tepki pozitif ve istatistiki olarak anlamlı olduğu, işsizlikteki %1'lik bir artışın doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisi ise negatif olup istatistiksel anlamlılığı dört çeyrek boyunca devam ettiği gözlemlenmiştir. Bu durum Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımların kompozisyonu ile alakalı bir durum olabilir.

İşsizlik değişkeninde meydana gelen bir şoka kendinin vermiş olduğu tepki pozitif olup istatistiki ve iktisadi olarak anlamlıdır. Gayrisafi yurtiçi hasılda meydana gelen pozitif bir gelişmeye işsizlik değişkeni olumsuz tepki vermiştir.

Varyans ayrıştırma analizinde GSYİH’de yaşanan değişimler neticesinde doğrudan yabancı yatırımların Türkiye ekonomisinde önemli bir yeri olduğunu anlaşılmaktadır. Doğrudan yabancı sermayede yaşanan değişimlerinde ise yatırımların ekonomiye girerken ekonomik büyüklük ve istihdam yapısını dikkate aldığı görülmektedir. İşsizlikte meydana gelen değişimlerde ise analiz sonucunda doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam oluşturma kabiliyetinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Son olarak değişkenler arası nedensellik ilişkisini gözlemlemek amacıyla VAR tabanlı Granger nedensellik analizi yapılmıştır. Elde edilen nedensellik analizi sonuçları etki- tepki ve varyans ayrıştırma analizlerinden elde edilen sonuçların tersine değişkenler arasında anlamlı nedensellik ilişkilerinin olmadığına dair kanıtlar sunulmuştur. Nedensellik ilişkisi sadece gayrisafi yurtiçi hasıla değişkeninden doğrudan yabancı yatırımlara doğrudur ve anlamlılık seviyesi sadece %5’tir.

Yapılan literatür taramasında konu ile ilgili olarak birçok çalışma olduğu ve yapılan çalışmaların büyük bir bölümünde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYİH’yi olumlu etkilediği veya anlamlı bir ilişkide olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tüm analizlerden elde edilen sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde doğrudan yabancı yatırımların kriz sonrası dönemde Türkiye ekonomisi için önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkündür. Zira doğrudan yabancı yatırımlardaki artış sadece ekonomik büyümeyi tetiklemekle kalmamakta, istihdam oluşturmak suretiyle işsizliği de azaltmaktadır. Son dönemde gayrisafi yurtiçi hasılanın artmasında son derece önemli bir rolü olan doğrudan yabancı yatırımların artmasının ilerleyen yıllarda da yüksek hızlı büyümenin önemli bir faktörü olacağını söylemek doğru olacaktır. Ayrıca Türkiye’de yaşanan işsizlik probleminin çözümü olarak da doğrudan yabancı yatırımları kullanmanın doğru bir strateji olacağını da tekrarlamakta fayda vardır.

Bu doğrultuda Türkiye’nin doğrudan yabancı sermayeyi ülkeye çekmek için teşvik politikalarının devam etmesi ayrıca diğer gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin bu konuda neler yaptığı takip edilmeli bu anlamda kendini güncellemelidir. Ayrıca Türkiye finansal istikrara önem vermeli doğrudan yabancı sermayenin ülkede kendini güvende hissetmesini sağlamalıdır.

Gelecekte konu ile ilgili olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının hangi sektörleri daha çok tercih ettikleri, nitelikli veya niteliksiz iş gücüne etkileri, bölgesel ve coğrafi faktörlerin doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkileri üzerine çalışmaları yapıp bir bütün olarak ekonomik büyüme ile etkileşimi araştırılabilir.

KAYNAKLAR

Alagöz, M., Erdoğan, S. ve Topallı, N. (2008). “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Deneyimi 1992-2007”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1): 79-89.

Alfaro, L., Chanda, A., Kalemli, Ş., ve Sayek, S. (2001). Fdi And Economic Growth: The Role Of Financial Markets, Harvard Business School, Working Paper 01-083.

Basu P., Chakraborty C. ve Reagle D. (2003). Liberalization, Fdi, and Growth in Developing Countries: A Panel Cointegration Approach, Economic Inquiry, S: 41.

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu) (2008). “ABD Mortgage Krizi”, Sayı 3 S:33.

Borensztein, E., De Gregorio, J. ve Lee J.W. (1998). “How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth?”, Journal Of International Economics, Page: 45.

Carkovic, M. ve Levine R. (2002). Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth?, Financial Globalization: A Blessing Or A Curse, World Bank Conference S:4-13

Choe, J. (2003). Do Foreign Direct Investment And Gross Domestic Investment Promote Economic Growth?, Review Of Development Economics, S: 7.

Chowdhury A. ve Mavrotas G. (2005). Fdi And Growth: A Causal Relationship, United Nation University, Wider (World Institute For Development Economics Research), Research Paper No. 2005/25.

De Mello Jr., ve Luiz, R. (1997). Foreign Direct Investment In Developing Countries And Growth: A Selective Survey, Journal Of Development Studies, Page: 34.

- De Mello Jr., ve Luiz, R. (1999). Foreign Direct Investment-Led Growth: Evidence From Time Series And Panel Data, Oxford Economic Papers, Page: 51.
- Demirel, O. (2006). "Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Ekonomik Büyümeye Etkileri Ve Türkiye Uygulaması" Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Isparta.
- Efe, B. (2002). Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Analizi İzmir Örneği, İzmir Ticaret Odası.
- Enders, W. (2004). Applied Econometric Time Series (Second Edition), Danvers:Wiley, s: 460
- Fidangül D. (2014). "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği" Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Fujita, M. (2009). "Implication Of The Financial And Economic Crisis On Fdi: An Updated Assessment".
- Hansen H. ve Rand J. (2004). On The Causal Links Between Fdi And Growth In Developing Countries, Institute Of Economics, University Of Copenhagen. Department Of Economics.
- Işık N. ve Acar, M. (2006). "Enflasyonla Mücadelede Politika Aracı Seçimi: Bir Vektör Otoregresyon (Var) Analizi" Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Bahar, Sayı 16, Ss.1-18.
- Khaliq A. ve Ilan N. (2007). "Foreign Direct Investment And Economic Growth: Empirical Evidence From Sectoral Data In Indonesia".
- Lyroudı K., Papanastasiou J. ve Vamvakıdis A. (2004). "Foreign Direct Investment And Economic Growth In Transition Economies" South Eastern Europe Journal Of Economics, USA.
- Mencinger J. (2003). Does Foreign Direct Investment Always Enhance Economic Growth?, Kyklos, Page: 56.
- Merlevede B. ve Schoors K. (2004). Reform, Fdi And Economic Growth: Tale Of The Tortoise And The Hare, The University Of Michigan Business School, William Davidson Institute, Working Paper Number: 730.
- Mody, A., ve Murshid A. (2002). Growing Up With Capital Flows, Journal Of International Economics, 65
- Özcan M.E. (2014). "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türkiye'nin Ekonomik Büyümesindeki Rolü: 2003 Öncesi Ve Sonrası" Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Özgen, F. B. ve Güloğlu, B. (2004). "Türkiye'de İç Borçlanmanın İktisadi Etkilerinin Var Tekniği İle Analizi", ODTÜ Gelişme Dergisi, Sayı 31, S: 93-114.
- Tarı R. ve Bozkurt H. (2006). "Türkiye'de İstikrarsız Büyümenin Var Analizi (1991.1-2004.3)" İstanbul Üniversitesi Ekonomi Ve İstatistik Dergisi, 12(28), S: 1-16
- Tong, H. ve Shang-Jin W. (2008). "Real Effects Of The Subprime Mortgage Crisis: Is It A Demand or a Finance Shock?", Imf Working Paper.
- Türkcan, B. (2008). "Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyümeye Ve Kalkınmaya Etkileri: Panel Data Analizi" İzmir Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- UNCTAD (2014). World Investment Report. www.unctad.org. (Erisim Tarihi:25.03.2016).
- Uncu, F. (2009). "Doğrudan Yabancı Yatırımlar İle İlgili Panel Veri Araştırması" İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Utlı, S. (2010). "Banka Kredi Kanalı Ve Türkiye Uygulaması", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Papaioannou, S.K. (2004). Fdi And Ict Innovation Effects On Productivity Growth: A Comparison Between Developing And Developed Countries, www.fep.up.pt/conferences/earie2005/cd_rom/session%2011/11.d/papaioannou.pdf (Erisim Tarihi:20.10.2015).

Zhang, K.H. (2001), Does Foreign Investment Promote Economic Growth? Evidence From East Asia And Latin America, Contemporary Economic Policy.